

**Proslov Petra Pitharta 9. března 2017 v Klementinu u příležitosti koncertu
k uctění památky Jana Patočky, mluvčího charty 77**

Před několika dny jsme na vzpomínkové slavnosti slyšeli hlas Jana Patočky při jeho setkání s nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der Stoel. My čeští pamětníci toho dne před čtyřiceti lety jsme byli vzrušeni, dojati, protože jsme nevěděli, že kdesi v Holandsku, zastrčený v osobním novinářském archivu pana Verkijka, existuje hlasový záznam onoho rozhovoru.

Jan Patočka se tehdy před čtyřiceti lety necítil dobře, přesto přišel do hotelu Intercontinental – a tak se bezděky vydal vstříc smrti. Tu v následujících dnech přivodilo několik dlouhých, bezohledných výslechů. Patočkův hlas byl na záznamu rozechvělý, musel si být vědom významu chvíle. Protože tímto setkáním, tímto činem dvou mužů, kteří vystoupili nejen ze svých více či méně standardních životních rolí, ale ze zavedených rolí v mezinárodním společenství, se celá léta budovaný koncept tzv. helsinkého procesu začal bortit a obracet z hlavy na nohy. Ta zdánlivě sofistikovaná stavba obou mocenských bloků se začala pozvolna stavět znovu, a to docela jinak. Začaly „Helsinky zdola“, s nimiž nikdo ze signatářů Závěrečného aktu nepočítal, nejméně pánové Brežněv a Husák.

Do hry vstoupila v té chvíli občanská společnost, zastoupená u nás filosofem. Říkalo se „plachým filosofem“. Kdo by si to dokázal představit? Nepočítalo se s tím, že se v sovětském bloku najdou lidé, kteří vezmou dosažené úmluvy vážně, doslova, a půjdou až na jejich kraj. Nepočítali s tím ani západní politici. Že lze jít až na sám jejich kraj.

Tam se 1. března vydal Jan Patočka.

Znali jsme jeho přemítání o duchovním člověku z posledních let. Jan Patočka je musel začít sofisty a intelektuály. Ani první, ani druhý není tím, koho je Patočka ochoten nazvat duchovním člověkem. I kdyby byli sebechytřejší, sebe výmluvnější. Duchovní člověk je něco jiného než chytrost, erudice, schopnost argumentovat. Patočka nebyl s tím slovem spokojen, říkal, že by mohlo zavádět. Ale potřeboval je jako zřetelnou distinkci k intelektuálovi a k sofistovi. Těmi býváme začasťe, připuťme to, my snad všichni. Povětšinou si dokážeme cosi namlouvat. Duchovní člověk to

odmítá. Ví o temných stránkách života, obrazně řečeno ví o dni, jak se vyklání do temné noci. Neuhýbá před tím, před vědomím, že všechno může dopadnout špatně. Úplně špatně. Že nikde nejsou žádné záruky. Že člověka, který takto vykročí k tomu, co nechceme slyšet, a nezastaví se, může čekat osud Sokratův. Ví o tom všem, a přijímá to, neuhýbá. Ví, že by mohl mnohé stránky našeho pobývání na zemi obejít, vymluvit se z nich, vypsát se z nich, jak to děláme, jak to dělá skvělý sofista i zajímavý intelektuál. Duchovní člověk se nakonec musí odhodlat k činu, musí vyjít ze sebe, z intelektuála či ze sofisty, nesmí se nechat umluvit ostatními, ani sebou samým, a musí jít dál. Jít dál a být – jak tehdy zkraje roku 1977 – být třeba tím prvním, který se přičiní o to, aby železná, nezpochybňovaná zásada nepřípustnosti zasahování do vnitřních věcí suverénního státu dostala první trhlinu.

Ano, bude nejspíše sám otřesen z toho, jak se pak věci začnou vyvíjet. Nezůstane-li však sám a dokáže-li oslovit i další, pozvat je na tu těžkou cestu, může tu vzniknout cosi jako solidarita. Solidarita lidí s podobným prožitkem. Lidí s otřesenými jistotami, ale s pevným odhodláním, křehká solidarita otřesených. Přináší takové otřesy nejen válka, o té se to ví, ale i mír, ve kterém se vedou války jinými prostředky. To jsou, možná budou, ti, kterým bleskne hlavou, že za některé věci by stálo za to i třeba zemřít, a že to jsou právě ty věci, pro které stojí žít. Tak nám to, signatářům Charty 77, ale jistě nejen nám, napsal Jan Patočka v dopisech z ledna a února 1977. Přitom rozhodně nehodlal učinit ze sebe mučedníka. O setkání sepsal ještě ten večer zprávu pro mocenské orgány, protože na něm neshledával nic protiprávního, protiústavního.

Dnes už se ví, že lidská, občanská, politická práva jsou, či spíše mají být, víc než suverenita států, pod kterou se může skrývat i zločin. Tenkrát se to jako by nevědělo. Nevědělo se to tak jasně, jak se to ví dnes.

Jan Patočka se ujal role, kterou si v oněch dopisech sám napsal. Naplnil svůj osud. Zemřel za to, za co stálo žít. Za to, co dokázaly s prominutím okecat miliony lidí kolem něj. Také přemnozí sofisté i řada intelektuálů. Kdo jiný, zase my. Většina z nás.

Ve svých posledních letech psal Jan Patočka hodně o duchovním smyslu Evropy; rozepsaný rukopis o Evropě, o době poevropské se tehdy našel i na jeho opuštěném pracovním stole. O Evropě jako o duchovním kontinentu vyznačujícím se od svých

řeckých počátků „péčí o duši“. Duchovním smyslem, jaký byl pak Evropou nesen po dvě tisíciletí duchovními lidmi: šest let před svou smrtí psal Jan Patočka o duchovnosti doby Beethovenovy. Rozuměl tou duchovností kromě hudby také duchovnost znamenanou ještě jmény Goetheho či Hegela – aniž by se při své nepochopitelné skromnosti počítal sám za duchovního člověka v nastalé době poevropské, v níž začal být tento smysl ztrácen. Jan Patočka nám jej pomohl nalézat.

Na březem před čtyřiceti lety dnes vzpomínáme a myslíme na to, jak my obstáváme či neobstáváme ve věčném sporu sofistů, intelektuálů v nás, s duchovním člověkem před námi.

Je to věčný spor a na cestu nám svítí nejen odkaz Jana Patočky, ale i slova básníků. Třeba takhle: „Ale je hudba...“